

Collectieplan

Piet Mondriaan (1872-1944), *Compositie met rood, zwart, geel, blauw en grijs*, 1921.
Collectie Gemeentemuseum Den Haag

Missie

In het Gemeentemuseum Den Haag ontdek je wat kunst teweeg kan brengen. Het bijzondere samenspel tussen het mooie art deco gebouw en de fraai gepresenteerde kunst zorgen ervoor dat de bezoeker verrijkt naar buiten gaat.

Visie

Het Gemeentemuseum wil een zo groot en divers mogelijk publiek door middel van kunst momenten van herkenning, verwondering, reflectie of inspiratie bieden.

Doelstellingen

Het Gemeentemuseum Den Haag beheert een rijke collectie kunst, waaronder de grootste collectie Mondriaans ter wereld en organiseert een dynamisch en verrassend tentoonstellingsprogramma. Samen met de educatieprogramma's en maatschappelijke activiteiten speelt het museum zo een belangrijke rol in de samenleving.

INHOUDSOPGAVE

<i>Inleiding</i>	3
<i>1. Collectie op hoofdlijnen</i>	4
<i>1.1 Collectiebeschrijving en –vorming</i>	5
1.1.1 Berlages Gemeentemuseum	
1.1.2 Collectie beeldende kunst	
1.1.3 Collectie werken op papier	
1.1.4 Collectie fotografie	
1.1.5 Collectie mode en kostuum	
1.1.6 Collectie toegepaste kunst	
1.1.7 Collectie muziekinstrumenten	
<i>1.2 Ontzamelen</i>	10
<i>2. Beheer en Behoud</i>	12
<i>2.1 Depots en veiligheidszorg</i>	12
2.1.1 Klimatologische omstandigheden	
2.2.2 Licht	
2.2.3 Ongedierte- en schimmelbestrijding	
2.2.4 Collectiehulpverlening (CHV) en veiligheid	
2.2.5 Veilig transport	
<i>2.2 Collectieregistratie</i>	13
<i>2.3 Conservering en restauratie</i>	13
<i>3. Toegankelijkheid en gebruik van de collectie</i>	15
<i>3.1 Tentoonstellingen en collectiepresentaties</i>	15
3.1.1 (semi)permanente tentoonstellingen	
3.1.2 Wisselende tentoonstellingen	
3.1.3 GEM en Fotomuseum Den Haag	
3.1.4 Talentontwikkeling	
3.1.5 Collectie elders presenteren	
<i>3.2 Onderzoek</i>	20
<i>3.3 Digitale ontsluiting</i>	20
<i>Conclusie</i>	21

INLEIDING

Het Gemeentemuseum Den Haag behoort tot de grote Nederlandse musea voor moderne kunst. Met circa 550.000 bezoekers¹ is het een van de best bezochte kunstmusea van Nederland. Het is met gemiddeld vijfendertig tentoonstellingen per jaar en vele activiteiten op het gebied van expertise-deling, educatie en maatschappelijke projecten bovendien een dynamisch museum. In de museum- en beeldende kunstwereld is het Gemeentemuseum een toonaangevende speler. Het museum werkt samen met collega-musea over de hele wereld, organiseert internationale tentoonstellingen uit de sterke deelcollecties Mondriaan, De Stijl, Constant en Escher en is een veelgevraagde bruikleenpartner.

Deze sterke internationale, landelijke en lokale positie zou ondenkbaar zijn zonder de prachtige collectie. Het museum beheert de collectie van de gemeente Den Haag; een hoogwaardige en zeer diverse collectie, bestaande uit ruim 150.000² objecten beeldende kunst, fotografie, toegepaste kunst, werken op papier, mode en muziekinstrumenten. Het museum heeft daarmee een grote verantwoordelijkheid om de objecten in goede conditie te beheren en te behouden voor toekomstige generaties. De diversiteit van de collectie maakt het Gemeentemuseum een boeiend en verrassend museum, dat zeer veel verschillende publieksgroepen aanspreekt.

Het collectieplan geeft een helder beeld van de grote inhoudelijke lijnen van de collectie en de doelstellingen op het gebied van collectievorming, collectiebeheer en het onderzoeken, restaureren, registreren en ontsluiten van de collectie.

Claude Monet (1840-1926), *Blauwe regen*, circa 1925
Collectie Gemeentemuseum Den Haag

Bezoekers bij de tentoonstelling *Alexander Calder – De grote ontdekking* (2012)

¹ Prognose bezoekersaantal 2015 Gemeentemuseum, GEM, museum voor actuele kunsten, Fotomuseum Den Haag, exclusief Escher in het Paleis.

² Het totale aantal objecten ligt hoger, omdat sommige collectiestukken uit meerdere onderdelen bestaan.

1. COLLECTIE OP HOOFDLIJNEN

1.1 Collectiebeschrijving en –vorming

De collectie van het Gemeentemuseum is met ruim 150.000 objecten een van de grootste kunstcollecties van Nederland en heeft een internationale status. Dit geldt niet alleen voor de collectie moderne beeldende kunst en de wereldberoemde collectie Mondriaans. Ook de modecollectie en collectie kunstnijverheid en moderne vormgeving is kwalitatief zeer hoogwaardig en wordt veelvuldig in bruikleen gevraagd door toonaangevende internationale musea zoals het Victoria and Albert Museum in London en het Metropolitan Museum in New York.

Het Gemeentemuseum behoort op het gebied van de moderne kunst tot de Nederlandse top drie, samen met Museum Boijmans Van Beuningen en het Stedelijk Museum. Alle drie de grote musea van moderne kunst in Nederland kiezen voor het volgen en signaleren van actuele trends op het gebied van de eigentijdse kunst en vormgeving, waarbij het historisch gegroeide profiel van het museum als uitgangspunt geldt. Met de collega musea moderne kunst is afstemming over het te volgen verzamelbeleid.

Zaaloverzicht mei 1935 met daarop het portret van Wilma door Carel Willink uit 1932, aangekocht tijdens het bewind van directeur H.E. van Gelder in 1933

De collectie heeft een lange ontstaansgeschiedenis. Tijdens de elf verschillende directoraten is een grote variëteit aan werken aangekocht, maar werden ook door particulieren belangrijke stukken aan het museum geschonken. Een mooi voorbeeld is het legaat van S.B. Slijper in 1971, dat een onovertroffen overzicht geeft van het werk van Piet Mondriaan. Ook nu nog zijn de particuliere schenkingen een belangrijke bron voor collectieaanwinsten.

Onderstaande verdeling geeft een beeld van de hoeveelheid objecten per discipline:

Schilderkunst	3508
Beeldhouwkunst en installaties	2227
Fotografie	7596
Tekeningen	22321
Prenten	38761
Toegepaste kunst	22172
Mode	58338
Muziek	3997

De collectie is niet-encyclopedisch van aard. Vanuit het principe van het negentiende-eeuwse museum gedacht, kent de collectie lacunes in kunsthistorische periodes. De collectie kent echter wel zeer sterke deelcollecties. Soms beslaan die periodes, soms oeuvres van kunstenaars.

Het Gemeentemuseum wil de collectie de komende jaren duurzaam versterken. De diversiteit van de collectie vraagt steeds weer om verdieping en het leggen van nieuwe verbindingen tussen deelcollecties. Kwaliteit is daarbij altijd de leidraad. De internationale samenstelling en status van de collectie schept daartoe ook verplichtingen. Bovendien zal elke nieuwe verwerving worden getoetst aan de samenstelling van de Collectie Nederland. Aangezien de Gemeentemuseumcollectie al sinds jaar en dag niet-encyclopedisch van karakter is, zal ook in de komende periode niet worden getracht kunsthistorische lacunes in de verzameling op te vullen. De bestaande collectie en specifiek enkele sterke deelcollecties zijn leidend bij nieuwe verwervingen.

1.1.1 Berlages Gemeentemuseum

Het gebouw van architect Berlage is niet alleen een icoon van onze nationale museumarchitectuur, maar geldt ook internationaal als een van de eerste museumgebouwen van de twintigste eeuw. Het wordt dan ook gekoesterd als een van de belangrijkste 'collectiestukken'. Het gebouw gaat een sterke relatie aan met de kunstwerken en de bezoekers in het museum. De relatief kleine zalen, die afwisselen in grootte, verlenen het museum een menselijke maat. De bezoeker betreedt het museum via de pergola, waar het de dagelijkse realiteit langzaam achter zich laat. Het hoog oprijzende karakter van de hal versterkt het idee in een tempel van de kunst te zijn binnentreden. Desondanks biedt het museumgebouw de bezoeker geen koude museale ervaring. Integendeel. Het daglicht straalt overal naar binnen en de maatvoering is menselijk en persoonlijk. De diversiteit van de ruimtes inspireert de tentoonstellingsmakers tot aansprekende opstellingen. Het grote aantal verschillende tentoonstellingen die tegelijk kunnen plaatsvinden, zorgt voor spannende combinaties: moderne fotografie naast negentiende-eeuwse mode, hedendaagse kunst naast oude kunstnijverheid. Berlages

Gemeentemuseum Den Haag

ideeën over hoe het museumgebouw gebruikt zou moeten worden, zijn nog altijd leidend bij de inrichting van het gebouw. De begane grond van het gebouw wordt nog steeds bij voorkeur gebruikt voor het tentoonstellen van toegepaste kunst en de ruimtes op de eerste verdieping voor beeldende kunst.

In 2014 is de binnentuin door Braaksmas en Roos architecten overkapt en omgebouwd tot Tuinzaal. Naast de mogelijkheden die deze ruimte biedt voor evenementen, heeft het gebouw hiermee ook een nieuw centrum gekregen en is het overzichtelijker en toegankelijker geworden voor de bezoekers.

Zicht vanuit de centrale hal op de kunstnijverheidszalen Gemeentemuseum Den Haag, anno 2010

1.1.2 Collectie beeldende kunst

De collectie beeldende kunst begint bij de Romantiek, krijgt pas echt een eerste zwaartepunt bij de Haagse School in de tweede helft van de 19de eeuw en loopt door tot de hedendaagse kunst. Het geheel bestaat uit schilderijen, fotografie, sculpturen en installaties en kent verschillende sterke deelcollecties. Dat kan gaan om periodes, zoals Haagse School, Frans impressionisme, symbolisme, Duits expressionisme, Nederlandse kunst van rond 1900, het Interbellum, minimal art, Duitse nieuwe schilderkunst en Nieuwe Fotografie. De deelcollectie kan ook bestaan uit het oeuvre van een specifieke kunstenaar of groep, zoals Piet Mondriaan, De Stijl, M.C. Escher, Gerd Arntz, Jacoba van Heemskerck, Jan Toorop, Piet Zwart, Jan Schoonhoven, J.C.J. Vanderheyden, Carel Visser, Co Westerik, Constant 'New Babylon', Ben Akkerman, Daan van Golden of Emo Verkerk.

De collectie beeldende kunst kent drie belangrijke hoofdlijnen of thema's: de menselijke-poëtische lijn, de visionaire-utopische lijn en de formeel-analytische lijn.

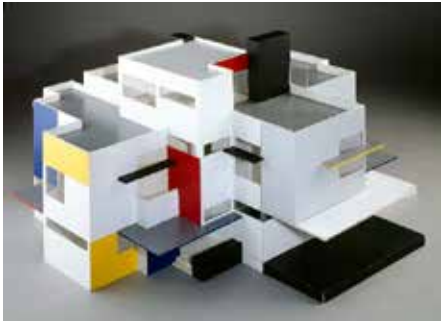
Menselijkheid is een belangrijk thema in het werk van een groot aantal kunstenaars binnen de beeldende kunstcollectie. In het werk van bijvoorbeeld de Duitse expressionisten, Francis Bacon en Berline de Bruyckere is persoonlijke expressie heel belangrijk. Ook in Marlene Dumas' *Snow White and the Broken Arm* en de *Face Farces* van Arnulf Rainer staat het mens-zijn centraal. Het zijn kunstenaars die de zogenaamde *condition humaine* onderzoeken. Het museum vindt dit een zeer belangrijk thema binnen de collectie, omdat het de sterke overtuiging heeft dat 'het menselijke', de betekenis van een eigen identiteit, de komende decennia een grote rol gaat spelen in het maatschappelijke krachtenveld. De 'menselijke lijn' in de collectie en het werk van deze

Berline de Bruyckere (1964), *Inside Me III*, 2011-2012
Collectie Gemeentemuseum Den Haag

Marlene Dumas (1953), *Snow White + the broken Arm*, 1988
Collectie Gemeentemuseum Den Haag

Theo van Doesburg (1883-1931), *Maison partielière*, 1923 (reconstructie 1982 door Tjarda Mees). Collectie Gemeentemuseum Den Haag

Constant (1920-2005), *New Babylon* – Den Haag, 1964 Collectie Gemeentemuseum Den Haag

Donald Judd (1928-1994), *Zonder titel*, 1987. Collectie Gemeentemuseum Den Haag

Fred Sandback (1943-2003), *Untitled (Eighteen-part Leaning Construction)*, 1988. Collectie Gemeentemuseum Den Haag

Jan Hendrik Weissenbruch (1824-1903), *Strandgezicht*, 1887. Collectie Gemeentemuseum Den Haag

kunstenaars zet deze behoefte in historisch perspectief en illustreert deze op prachtige wijze. 'Het menselijke' probeert het museum overigens ook binnen andere collectie-onderdelen zoveel mogelijk te benadrukken. Zo is het bijvoorbeeld interessant dat - hoe hemelbestormend kunstenaars als Mondriaan en Constant in hun ideeën soms ook waren - juist niet het conceptuele, maar het persoonlijke vaak van groot belang was voor hun werk.

De visionaire-utopische lijn komt onder andere terug in het werk van Constant, Jacoba van Heemskerck, Dieter Roth en Piet Mondriaan. Deze kunstenaars wilden met hun kunst een scheppende of vormende rol in de samenleving spelen. Mondriaan en kunstenaars van De Stijl streefden naar de vorming van de nieuwe samenleving na het einde van de eerste wereldoorlog. Constants project *New Babylon* is het voorbeeld bij uitstek waarbij een kunstenaar een utopische verbeelding geeft van zijn ideeën over de samenleving en het samen leven van mensen. Het project was diep geworteld in de maatschappelijke ontwikkelingen in de jaren zestig en inspireert nieuwe generaties tot op de dag van vandaag.

Het Gemeentemuseum verzamelt en presenteert het werk van deze visionaire kunstenaars eveneens op een menselijke wijze en plaatst ze in een maatschappelijke context van hun tijd en die van het heden.

Een ander belangrijk aspect binnen de collectie is de **formeel-analytische** benadering van kunstenaars, waarbij ze het idee aanvechten dat zij zelf als expressieve schepper persoonlijke werken maken. Niet het persoonlijk genie, maar de formalistische aspecten zoals het materiaal, het ritme en de vormtaal staan bij deze kunstenaars centraal. We zien dit terug in het werk van Bridget Riley, van kunstenaars van de Nul-groep, zoals Jan Schoonhoven, als ook in het werk van de minimal artists Carl Andre, Donald Judd en Sol LeWitt. Deze kunstenaars zochten naar de grenzen tussen kunst en samenleving en integreerden verschillende kunstvormen met elkaar. Een recente verwerving van een werk van Fred Sandback laat dit goed zien; met niets meer dan het spannen van wollen draden vanuit de muur schuin omlaag naar de vloer, weet hij de ruimte, en daarmee de architectuur, onderdeel van zijn werk te maken.

Het Gemeentemuseum verzamelt al vanaf het eerste begin schilderkunst en daarom is dit een zeer belangrijk onderdeel van de collectie. Dit collectie-onderdeel bevat werken van de Romantiek tot hedendaags en iconisch werk van Schiele, Mondriaan en Bacon tot werk van jonge, eigentijdse kunstenaars. Zowel de narratieve als de abstracte schilderkunst is goed vertegenwoordigd. Binnen de narratieve, figuratieve schilderkunst is de Haagse School sterk vertegenwoordigd, mede omdat Anton Mauve, Joseph Israëls en Johannes Bosboom in 1866 zelf het initiatief tot de oprichting van het Gemeentemuseum namen. Vanaf het Interbellum werden ook expressionistische werken aangekocht en het museum bezit ook, mede door verschillende schenkingen, een sterke groep Duits expressionistische kunstenaars. Hoewel veel kunstenaars en kunstcritici de schilderkunst in de jaren zestig doodverklaarden, kwam er in Duitsland al spoedig een tegenbeweging op met kunstenaars als Georg Baselitz, Jörg Immendorff, Markus Lüpertz en A.R. Penck. Een generatie die op hun beurt weer hedendaagse jonge – figuratieve – Duitse schilders als Daniel Richter en Matthias Weischer geïnspireerd heeft. Het Gemeentemuseum heeft deze ontwikkelingen scherp gevolgd en inmiddels ook een indrukwekkende collectie moderne en 'nieuwe' Duitse schilderkunst verzameld. Ook Nederlandse schilders zijn altijd gevolgd. Van naoorlogse kunstenaars als Karel Appel tot hedendaagse als Tjebbe Beekman.

Ernst Ludwig Kirchner (1880-1938), *Csardasdanseressen*, 1908
Collectie Gemeentemuseum Den Haag

Isaac Israëls (1865-1934), *Schetsboek no. 5*, 1894-1898
Collectie Gemeentemuseum Den Haag

Piet Zwart (1885-1977), *Zigeunerin*, 1931.
Collectie Gemeentemuseum Den Haag

Jan Taminiau (1975), *Look 4* uit de collectie Nature Extends, 2014. Collectie Gemeentemuseum Den Haag. Foto Koen Hauser voor tentoonstelling "Romantische Mode", 2014

Voor de periode 1960-1980, waarvan het werk van kunstenaars relatief lang onbekend is gebleven en nog zeer weinig in de Collectie Nederland te vinden is, wordt met terugwerkende kracht verzameld. Het museum verwerft daarnaast beeldende kunst van hedendaagse makers. Die verwervingen staan niet op zichzelf, maar hebben altijd een directe relatie met de bestaande (deel) collectie(s), zoals hierboven beschreven. Vanwege de hoge kwaliteit en internationale status van de collectie zijn nieuwe verwervingen hedendaags bovendien ook vaak van internationale hedendaagse makers of Nederlandse makers die op internationaal niveau opereren. Ze sluiten aan bij de menselijke-poëtische, visionaire-utopische of formeel-analytische lijn, zij hebben zich laten inspireren door 'klassiek moderne' kunstenaars uit de collectie of passen bij sterke deelcollecties zoals de Duitse expressionisten. Zo paste de verwerving van Berlinda de Bruyckeres *Inside Me III* (verworven in 2015) bij de menselijke-poëtische lijn. Haar werk sluit prachtig aan bij dat van Francis Bacon.

1.1.3 Collectie werken op papier

Het Gemeentemuseum beheert een collectie van ruim 50.000 prenten en tekeningen, van 1850 tot heden. Het is het een-na-grootste Prentenkabinet van Nederland en internationaal vermaard vanwege onder andere de prachtige collecties negentiende-eeuwse Franse grafiek, kunst rond 1900 en minimal art, alsmede de archieven van M.C. Escher en Gerd Arntz die wekelijks worden bezocht door wetenschappelijke onderzoekers uit de hele wereld. In het Berlage-kabinet zijn regelmatig tentoonstellingen te zien met werk op papier uit het Prentenkabinet, daarnaast hebben de prenten en tekeningen vaak een ondersteunende rol bij de grote tentoonstellingen. De werken zijn zeer gevoelig voor licht en worden daarom niet continu tentoongesteld. Werken op papier zijn op afspraak te bezichtigen in de studiezaal.

1.1.4 Collectie fotografie

Met ruim 7500 afdrucken heeft het Gemeentemuseum een grote en zeer gevarieerde collectie foto's in handen. Het is geen encyclopedische collectie, bepaalde tijdsperiodes of types fotografie ontbreken, maar een geprononceerde verzameling met een aantal kernen. Voorbeelden daarvan zijn een groot aantal afdrucken uit de nalatenschap van Piet Zwart en Paul Schuitema, werk van Paul Citroen, Gerard Kiljan en László Moholy-Nagy. De historische avant-gardestroming is nog steeds een van de belangrijkste kernen uit de fotografiecollectie en sluit goed aan bij andere onderdelen van de collectie, zoals Mondriaan en De Stijl.

1.1.5 Collectie mode en kostuum

Het Gemeentemuseum beheert een van de meest veelzijdige en grootste mode- en kostuumcollecties op het gebied van westerse (en Nederlandse) modekleding wereldwijd. De collectie bevat meer dan 50.000 kledingstukken en accessoires, evenals meer dan 15.000 modeprenten en -tekeningen. De modecollectie kent niet alleen een sterke collectie zeventiende-, achttiende- en negentiende-eeuwse kostuums, maar ook oeuvres van internationale couturiers en Nederlandse modeontwerpers.

De basis van de collectie werd gevormd door de oorspronkelijke kostuumcollectie van het Haags Gemeentemuseum, die werd aangevuld met schenkingen van de 'Stichting Vrienden van het Nederlands Costuummuseum' (1950-1968). Daarnaast vormt een zeer belangrijke aanwinst de in 1951 verworven collectie van acteur/verzamelaar Cruys Voorbergh (1898-1963; pseudoniem voor Ernest Pieter Coenraad van Vrijberghe de Coningh). Deze privéverzameling bevatte zowel mode als streekdracht. In 1956 werd de verzameling opnieuw flink uitgebreid met de verwerving van de nalatenschap van concertzangeres Else Rijkens (1898-1953). Haar complete garderobe werd gedoneerd, waaronder een collectie van meer dan honderd couturekledingstukken van ontwerpers als Christian Dior, Edward Molyneux en Jacques Griffe.

Yves Saint Laurent (1936-2008),
Mondriaan-jurk, herfst/winter 1965-1966.
Collectie Gemeentemuseum Den Haag

Tegel, Iran circa 14de eeuw.
Collectie Gemeentemuseum Den Haag

De kostuumcollectie richt zich op kleding en accessoires die in Nederland zijn gedragen, evenals kostuums die toonaangevend zijn voor de mode in Nederland en in internationaal opzicht. Dit betekent dat een ontwerp van de Nederlandse Frank Govers (1932-1997) in de collectie even goed op zijn plaats is als een creatie van de internationaal vermaarde couturier Paul Poiret (1879-1944), terwijl ook 'anonieme' kinderkleding uit de achttiende eeuw of een ontwerp van 'Karl Lagerfeld for H&M' in de collectie past.

De collectie mode wordt regelmatig uitgebreid met bijzondere stukken. Meestal gebeurt dit door schenkingen van particulieren, maar soms ook met een aankoop. Zo heeft het museum in 2014 op een veiling in Parijs de beroemde 'Mondriaan-jurk' van Yves Saint Laurent aan kunnen kopen, die een prachtige verbinding legt tussen twee belangrijke deelcollecties. Ook heeft het museum in 2014 een jurk van Jan Taminiau verworven.

1.1.6 Collectie toegepaste kunst

De rijke collectie toegepaste kunst beslaat een lange periode in de geschiedenis. Vooral bij de deelcollectie glas is het bijzonder dat er een lijn getrokken kan worden van stukken uit de antieke oudheid tot hedendaags glas, waarbij niet alleen het Europees glas een rol speelt, maar ook dat uit het Midden-Oosten. De collecties Haags zilver en Haags porselein tonen de topkwaliteit van in de stad geproduceerde stukken en de collectie VOC-zilver de internationale allure van een roemrijke periode uit de Nederlandse geschiedenis. De collectie Delfts aardewerk geeft een prachtig overzicht van de verschillende merken en verschijningsvormen van dit nationale product, waarbij speciale aandacht wordt geschonken aan de wisselwerkingen tussen het Verre Oosten en Nederland.

Jan Meijer (onbekend), *Poppenhuis van Sara Rothe*.
Collectie Gemeentemuseum Den Haag

Lino Tagliapietra (1934), *Ostuni*, Italië/V.S. 1999.
Collectie Gemeentemuseum Den Haag.
Aankoop met steun van de Vereniging Rembrandt,
Jaap en Joanna van der Lee-Boers fonds

Bij het versterken van de collectie kunstnijverheid voor 1880 is kwaliteit het belangrijkste criterium en ook is belangrijk welk specifieke verhaal het Gemeentemuseum door de verwerving van het object voortaan (beter) kan vertellen. Daarbij wordt niet alleen gekeken naar het individuele object, maar vooral ook naar de samenhang tussen collectiestukken onderling. Ook het versterken van deelcollecties en het bewaken van de Collectie Nederland kan een reden zijn een aankoop te doen.

Naast de oude kunstnijverheid, heeft het Gemeentemuseum een van de belangrijkste collecties Nederlandse toegepaste kunst uit de periode van rond 1900 met onder andere meubelen van Berlage en De Bazel en Haags Rozenburgporselein. Het museum heeft de ambitie om deze collectie verder te versterken met internationale stukken uit dezelfde periode, waardoor de typisch Nederlandse collectie in een meer internationale context geplaatst kan worden.

Glas en keramiek vormen de zwaartepunten van de collectie naoorlogse toegepaste kunst. Naast glas uit Leerdam is er ook Tsjechisch en Italiaans glas. De grondleggers van de autonome keramiek in Nederland zijn goed vertegenwoordigd. Voor aankopen op het gebied van hedendaags glas en keramiek zal gekeken worden naar unica en dus niet zozeer naar seriematig geproduceerd design.

Plateelbakkerij Rozenburg; ontwerp Jurriaan Kok (1861-1919) en S. Schellink (1876-1958), *Koffieservies*, Den Haag 1901-1910. Collectie Gemeentemuseum Den Haag

1.1.7 Collectie muziekinstrumenten

De basis van de muziekcultuur werd in 1933 gelegd toen de gemeente de verzameling van het Muziekhistorisch Museum Scheurleer aankocht. Deze collectie was door de Haagse bankier D.F. Scheurleer (1855-1927) bijeengebracht. In de loop der tijd is de verzameling Scheurleer aanzienlijk uitgebreid en ontstonden er naast de westerse instrumenten nog andere deelcollecties, zoals de niet-westerse en elektronische instrumenten.

Het Gemeentemuseum kiest ervoor om geen permanente opstelling of grote tentoonstellingen met de instrumenten te maken. In het verleden is gebleken dat het publiek weinig interesse had in deze opstellingen en dat deze vooral door specialisten werden bezocht. Juist voor deze groep is er een verantwoordelijkheid de collectie toegankelijk te houden. Regelmatig wordt het museum dan ook bezocht door onderzoekers, instrumentenbouwers en musici, die in de studiezaal op afspraak toegang krijgen tot de collectie. Enkele instrumenten worden nog steeds gebruikt door getalenteerde musici en de instrumenten gaan als bruikleen naar andere musea, voor kortere of lange termijn. Zo staan er in 2015 stukken in Museum Speelklok, Rijksmuseum, Teylers Museum, Pianola Museum en bij gelegenheden in het Gemeentemuseum zelf. Daarnaast wordt onderzocht waar in Nederland de collectie een grotere rol zou kunnen spelen. De combinatie met een plek waar muziek ook uitgevoerd wordt, heeft daarbij de voorkeur. Verdere digitale ontsluiting zou een eerste stap moeten zijn om de collectie nog toegankelijker te maken. Daarvoor moet de gehele collectie van ruim 3000 stukken gefotografeerd worden onder leiding van inhoudelijke professionals. Het museum hoopt fondsen te vinden voor dit omvangrijke project dat in de komende jaren veel tijd en financiële middelen zal vragen.

Giovanni Celestini (1550-1625), *Spinnet*, Venetië 1589.
Collectie Gemeentemuseum Den Haag

1.2 Ontzamelen

Het Gemeentemuseum wil de collectie blijven versterken en levend houden voor de toekomst. Dan is het niet alleen noodzakelijk deze met aanwinsten te versterken en verdiepen, maar ook om kritisch te kijken naar wat wel en niet tot de collectie zou moeten behoren. Daarbij kijkt het museum naar twee toetsingscriteria:

Kwaliteit

De collectie van het museum heeft in de hele breedte een uitmuntende kwaliteit. Echter, kwaliteit kan als subjectief begrip ingevuld worden en wat in het verleden als een goed stuk beoordeeld werd, wordt nu door een andere bril bekeken. Daarom is het essentieel uit te zoeken met welke expertise het stuk destijds in de collectie is opgenomen en of het toen ook kritisch beoordeeld is. Juist over kwaliteit zal in een brede context tussen conservatoren gesproken moeten worden en gaat het museum niet 'over één nacht ijs'.

Passend binnen of tussen deelcollecties

Een werk kan van hoge kwaliteit zijn, maar geen duidelijke plek innemen binnen een deelcollectie. Het kan zijn dat een dergelijk stuk juist als vreemde eend in de bijt een unieke plek inneemt of een verbindende rol speelt in het verhaal van andere collectiestukken. Maar als dat ook niet het geval is, zal het waarschijnlijk het depot niet of nauwelijks uitkomen. Dit wordt ook wel een 'zwerfkei' genoemd.

Een initiatief tussen het Bonnefantenmuseum, Centraal Museum, Gemeentemuseum Den Haag en ook Kröller Müller Museum en Stedelijk Museum is in 2013 met steun van het Mondriaan Fonds van start gegaan. Dit project – Dynamisch Verzamelen genoemd – richt zich in eerste aanzet op het herplaatsen van zwerfkeien, maar zal ook kunnen resulteren in meer

gezamenlijke aankopen. Het Gemeentemuseum Den Haag is groot voorstander van het op deze manier versterken van elkaars positie en profiel.

In het kader van dit project is de afgelopen jaren onderzoek gedaan naar deze stukken in Nederlandse collecties, o.a. door studenten van de Reinwardt academie. De aanbeveling van het onderzoek is dat voor deze 'zwerfkeien' beter een nieuwe museale omgeving gezocht kan worden, waar het werk tot zijn recht komt en het vaker voor het publiek zichtbaar zal zijn. Een van de eerste resultaten uit dit project is de collectieruil tussen Museum Gouda en het Gemeentemuseum, waarbij een werk van Marthe Wery zijn weg vond naar Den Haag en een werk van Henri Fantin Latour naar Gouda ging.

Natuurlijk wordt bij het ontzamelen ook rekening gehouden met de herkomst van de objecten. Bij elk stuk dat potentieel afgestoten zal worden, moet onderzocht worden of dit wel kán. In de lange geschiedenis van het museum zijn veel werken geschonken onder bepaalde voorwaarden. De

schenker kan bijvoorbeeld gesteld hebben dat het stuk het museum nooit mag verlaten. Het afstoten is dan ook een lang en intensief onderzoeks- en expertiseproces, dat met veel nauwkeurigheid uitgevoerd moet worden.

Marthe Wéry (1930-2005), *Zonder titel*, 1985.
Collectie Gemeentemuseum Den Haag, ruil Museum Gouda 2015

Henri Fantin-Latour (1836-1904), *Fantasie*, circa 1895.
Collectie Museum Gouda, ruil Gemeentemuseum Den Haag 2015

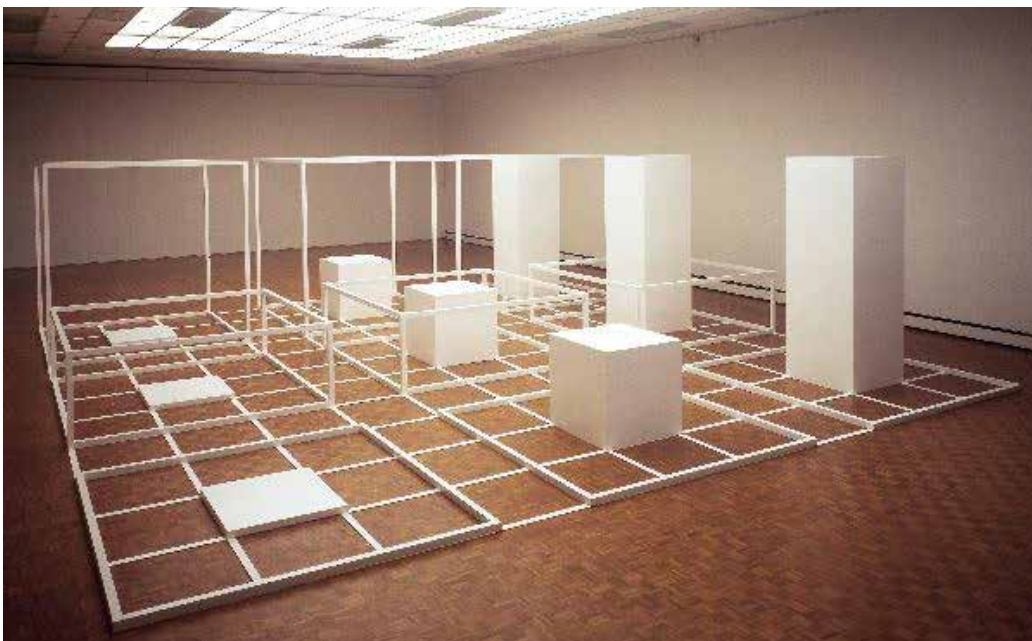
Ruimtegebrek mag nooit een reden zijn om te ontzamen. Wel is een actief afstootbeleid onderdeel van een duurzame bedrijfsvoering. Als de collectie blijft groeien, stijgen ook de kosten voor het beheer en behoud van de collectie. Het Gemeentemuseum is bevoorrecht met twee kwalitatief hoogwaardige depots (4760 m²), gevestigd onder het museum, waarin de ruim 150.000 objecten uitstekend geklimatiseerd worden bewaard. Deze depots voorzien voor nu in de benodigde opslagruimte, maar hebben hun fysieke grenzen bereikt.

Een kleine groep werken is helaas ongeschikt om te tonen in het museum. Deze werken zijn aangekocht met presentatie in de Schamhart vleugel (het huidige GEM en Fotomuseum) in gedachte, maar zijn te groot voor de doorgangen en zalen van het Berlagegebouw. Daardoor zouden ze beter op hun plek zijn in een andere museale omgeving. GEM, museum voor actuele kunst, laat juist werk zien dat zeer recent gemaakt is en is daardoor minder geschikt voor de eigen collectie. In dit geval kan het formaat een argument zijn om een betere bestemming voor een werk te vinden, ondanks dat het inhoudelijk goed aansluit bij het profiel van de collectie.

In 2015 start het Gemeentemuseum met de ontzaming van een klein en gericht deel van de collectie op basis van het profiel van de collectie en met de genoemde toetsingscriteria als uitgangspunt. Dit zal geheel volgens de richtlijnen van de LAMO en in samenwerking met de eigenaar van de collectie, de Gemeente Den Haag, gebeuren.

Enkele deelcollecties die mogelijk in aanmerking zouden komen voor ontzaming zijn:

- ♦ beeldende kunst voor 1800;
- ♦ beeldende kunst verzameld ter ondersteuning van presentatie van de muziekinstrumentencollectie, zoals componistenportretten en bustes;
- ♦ doublures in de collectie mode en kostuum;
- ♦ de zogenoemde 'zwerfkeien';
- ♦ collectiestukken waarvan het formaat te groot is om te vervoeren en exposeren binnen het Berlagegebouw.

Sol LeWitt (1928-2007), *Serieel project nr. 1: Groep B*, 1966-1970.
Collectie Gemeentemuseum Den Haag

2. BEHOUD EN BEHEER

Het behoud en beheer van de omvangrijke collectie van de gemeente Den Haag is een van de hoofdtaken van het museum. Jaarlijks besteedt het Gemeentemuseum gemiddeld de helft van de Kunstenplanbijdrage aan deze behoud- en beheertaak van gebouw en collecties. De taken worden door verschillende mensen in de organisatie uitgevoerd en zijn daardoor breed verankerd. Het gaat daarbij o.a. om het schoonhouden, beveiligen, meten van licht, temperatuur en luchtvochtigheid, restauratie en conditierapportage, registratie, verzorgen en (ver)plaatsen van objecten.

2.1 Depots en veiligheidszorg

2.1.1 Klimatologische omstandigheden

Het Gemeentemuseum volgt duurzame ontwikkelingen en innovaties op het gebied van klimaatinstallaties op de voet om de depots en behoud- en beheer-activiteiten ook in de toekomst zo modern, duurzaam en goedkoop mogelijk te

houden. Als grenswaarden hanteert het museum voor zowel depot als zaal een temperatuur tussen 18 en 20 graden Celsius en een relatieve luchtvochtigheid tussen 52% met een afwijking naar boven of beneden van 3%, zoals deze in de jaren 90 door het ICN is opgesteld. Er werd tot voor kort geen winter- en zomerregime aangehouden. In de tweede helft van 2015 wordt echter onderzocht of invoering daarvan mogelijk tot energiebesparingen kan leiden. Daarnaast wordt onderzocht of nieuwe inzichten met betrekking tot het klimatiseren van museale objecten een aanpassing vragen van de huidige marges.

2.1.2 Licht

Het gebouw van Berlage is specifiek ontwikkeld als een daglichtmuseum. Dat is prachtig in de presentatie van de werken, maar vereist speciale aandacht voor het aantal lux dat de objecten bereikt. Voor schilderijen wordt, volgens de norm

van het ICN, 250-300 lux aangehouden en voor lichtgevoelige objecten (zoals werk op papier en mode) 50 lux. Deze laatste groep wordt slechts korte tijd blootgesteld aan licht.

2.1.3 Ongedierte- en schimmelbestrijding

Het museum besteedt veel tijd en aandacht aan het regelmatig schoonmaken van de depots. Het houden van visuele inspecties is belangrijk om ongedierte en schimmel te voorkomen. Op verschillende plaatsen in het depot zijn vallen aangebracht, die regelmatig gecontroleerd en verwisseld worden. In het voorjaar wordt in de depots een extra controle op vliegende insecten uitgevoerd met UV-lampen. Als er insecten gevonden worden, dan treedt een protocol in werking om een uitbraak te voorkomen. Het museum houdt een logboek bij, waar eventuele vondsten van ongedierte in opgenomen worden. Dat maakt het mogelijk om eventuele risicogebieden over langere periode actief te monitoren.

Om te voorkomen dat ongedierte van buitenaf het depot binnenkomt, worden aanwinsten eerst naar het 'depot nieuwe verwervingen' gebracht, waar ze enige tijd blijven en visueel geïnspecteerd worden op ongedierte. Bij de afdeling mode en kostuum worden de stukken drie dagen in een vrieskist bewaard om eventuele motten de doden.

Het schilderijendepot

2.1.4 Collectiehulpverlening (CHV) en veiligheid

De CHV maakt onderdeel uit van het calamiteitenplan. Er is een A-categorie van kunstwerken benoemd, die als eerste in veiligheid gebracht moet worden in het geval van een calamiteit. Op diverse plekken in het gebouw zijn karren met noodmaterialen beschikbaar.

Er geldt een streng toegangsbeleid voor de depots en de tentoonstellingszalen buiten openingstijden en er is diverse detectieapparatuur aanwezig.

Het museum heeft een uitgebreide beveiliging, die vierentwintig uur per dag centraal wordt aangestuurd vanuit de meldkamer en in directe verbinding staat met de brandweer. Het gebouw is per verdieping in meerdere brandcompartimenten verdeeld met een vertraging van minimaal 30 minuten, in de depots van minimaal 60 minuten.

2.1.5 Veilig transport

Het museum ontvangt vele bruikleenverzoeken uit binnen- en buitenland voor objecten uit de collectie. Het Gemeentemuseum kent deze bruiklenen graag ruimhartig toe. Dit resulteert in intensief bruikleenverkeer en vraagt kennis en kunde van transport. De veiligheid van de werken is daarbij de allereerste prioriteit. Daarom werkt het museum alleen met museale samenwerkingspartners van het hoogste niveau, waarvan de venues aan alle kwaliteitseisen voldoen. Bovendien ontwikkelde het museum enkele jaren geleden in samenwerking met kunsttransporteur Hizkia van Kralingen de Turtle: een herbruikbare verpakking voor kunsttransport, die aan de hoogste veiligheids- en kwaliteitseisen van het kunsttransport voldoet. Het museum gebruikt deze innovatieve kist voor alle kunsttransporten en investeerde in 2015 in een doorontwikkeling van de kist in Turtle 2.

Hizkia van Kralingen pakt in met behulp van Turtle 2.
Foto Gerrit Schreurs, 2015

2.2 Collectieregistratie

Vrijwel de volledige collectie is geregistreerd in de museale database Adlib. In Adlib Objecten zijn alle objecten uitgebreid beschreven. In Adlib Documenten is de collectie boeken, artikelen en overige documentatie vastgelegd. Adlib Kroniek legt alle gebeurtenissen in het museum vast, zoals tentoonstellingen en bruikleenverkeer. Er wordt continu gewerkt aan het aanvullen en verbeteren van de gegevens en het toevoegen van foto's. Vooral op het gebied van mode bestond hierin een achterstand, maar die is inmiddels grotendeels ingelopen.

In de afgelopen jaren is gewerkt aan het verbeteren van de standplaatsregistratie. Alle standplaatsen zijn door middel van RFID- techniek gekoppeld aan objecten. Van elk object uit de collectie is dus de exacte locatie bekend.

Van alle informatiesystemen van het museum wordt dagelijks een back-up gemaakt. De back-up wordt op een veilige plek bewaard. De informatiesystemen zijn beschermd tegen stroomuitval via UPS- en noodaggregaat en tegen hackers door middel van authenticatie, autorisatie, firewalls en intrusion detection systemen.

2.3 Conservering en restauratie

Het Gemeentemuseum heeft meerdere restauratieateliers en werkt het hele jaar door aan de conservering en restauratie van delen van de collectie schilderijen, werken op papier, lijsten, mode en kostuum en meubelen. Indien nodig wordt expertise ingehuurd, bijvoorbeeld voor het restaureren van beelden, of voor aanvullend analytisch onderzoek ter ondersteuning van een behandeling.

Restaurator Leonoor Speldekamp tijdens restauratie van het werk *Kinderslaapkamer*, 1910 van Jan Sluijters (1881-1957)

Detailfoto restauratie *Kinderslaapkamer*, 1910 van Jan Sluijters (1881-1957)

In 2008 is het museum bovendien gestart met het grote Mondriaan Restauratie Project, waarbij de werken uit de collectie van Mondriaan kunsthistorisch worden onderzocht en gerestaureerd. In 2015 is het grootste deel van de schilderijen van Mondriaan³ onder handen genomen, zodat deze werken in goede conditie getoond kunnen worden. De resultaten van dit grote project zullen in 2017, tijdens het Mondriaan en De Stijl jaar, worden gepresenteerd.

In de aanloop naar een tentoonstelling worden regelmatig sleutelwerken uit de eigen collectie gerestaureerd. In 2015 was dat bijvoorbeeld Jan Sluijters' *Kinderkamer* voor de tentoonstelling *Kleur Ontketend* en *De Houthakker* van Jan Toorop.

Objecten uit de collectie van het Gemeentemuseum gaan regelmatig op reis naar andere musea. Juist bij intensief bruikleenverkeer is het cruciaal dat de conditie van kunstwerken nauwkeurig wordt bijgehouden. Indien nodig voert het museum daarom voorafgaand aan de bruikleen kleine restauraties uit, schilderijen worden beter ingelijst of van achterkantbescherming voorzien. Ook zijn onlangs alle maquettes van Constants *New Babylon* in het kader van een belangrijke tentoonstelling in het buitenland systematisch geconserveerd en gedocumenteerd om de transportveiligheid van de objecten te optimaliseren. Om collectiemobiliteit in Nederland zoveel mogelijk te stimuleren, rekent het museum de kosten voor deze werkzaamheden vrijwel nooit door aan andere Nederlandse musea.

3 De collectie Piet Mondriaan bestaat uit 313 kunstwerken waarvan 162 schilderijen.

3. TOEGANKELIJKHEID EN GEBRUIK VAN DE COLLECTIE

Het Gemeentemuseum wil een van de meest toegankelijke en publieksvriendelijke kunstmusea van Nederland zijn en investeert daarom nadrukkelijk in de ontsluiting van de collectie. Het museum past verschillende instrumenten voor ontsluiting toe.

3.1 Tentoonstellingen en collectiepresentaties

Het presenteren van de collectie in tentoonstellingen is een van de omvangrijkste instrumenten om de collectie te ontsluiten. Jaarlijks organiseert het museum gemiddeld vijftig tentoonstellingen. Dit varieert van grote blockbusters tot kleine collectiepresentaties. In deze tentoonstellingen zijn vrijwel altijd werken uit de eigen collectie opgenomen. De diversiteit van de collectie maakt dat tentoonstellingen gelieerd aan verschillende deelcollecties zo kunnen worden geprogrammeerd, dat bezoekersgroepen 'mixen' en met iets 'nieuws' in aanraking komen. Zo programmeert het Gemeentemuseum bijvoorbeeld bewust een modetentoonstelling naast een tentoonstelling moderne of hedendaagse beeldende kunst of een fotografietentoonstelling naast een presentatie van keramiek.

3.1.1 (Semi)permanente tentoonstellingen

Het Gemeentemuseum presenteert permanent vijf belangrijke kerncollecties die internationaal veel publiek trekken:

Zaaloverzicht tentoonstelling *Mondriaan & De Stijl*

Mondriaan & De Stijl geeft een hoogwaardige dwarsdoorsnede van de deelcollecties Mondriaan en De Stijl en toont het werk van Mondriaan naast dat van zijn tijdgenoten en in de maatschappelijke context van De Stijl. Een hele vleugel op de begane grond is permanent ingericht voor deze tentoonstelling. De presentatie is nog steeds de enige plek in Nederland waar Mondriaan en De Stijl permanent aandacht krijgen.

Ontdek het moderne presenteert de hoogtepunten uit de collectie moderne beeldende kunst. De presentatie is – in lijn met de collectie – niet-encyclopedisch en dus niet naar opeenvolgende kunsthistorische periodes ingedeeld. De tentoonstelling is – in lijn met de collectie beeldende kunst – samengesteld op basis van visionaire, menselijke en

formalistische kenmerken. De bezoeker ontdekt de persoonlijke kant van kunst aan de hand van werken van topkunstenaars als Claude Monet, Wassily Kandinsky, Pablo Picasso, Piet Mondriaan, Francis Bacon en Louise Bourgeois. De presentatie toont bovendien lijnen van beïnvloeding tussen kunstenaars aan de hand van onderwerpen als stilstand en beweging, kind en wildeman, traditie en experiment en spel en utopie.

Het Wonder van Delfts Blauw in het Stijlkamergebied is de permanente presentatie van de kwalitatief zeer hoogwaardige collectie Delfts aardewerk. In Nederland is dit de grootste permanente presentatie van Delfts aardewerk. Bijzonder is de zeer eigentijdse vormgeving van de tentoonstelling en de aanvulling met werk van ontwerpers als Jurgen Bey, Ineke Hans, Wieki Somers, Guido Geelen en Marcel Wanders voor Moooi die door Delfts aardewerk zijn geïnspireerd.

Stel bloemenhouders *Willem en Mary*
Collectie Gemeentemuseum Den Haag.
Aankoop met steun van de Vereniging Rembrandt, het Mondriaan Fonds, het VSBfonds, het Hendrik Muller Fonds en de Vrienden van het museum

Dans de Victory, *Wonderkamers*

Minimuseum, *Wonderkamers*

Maurits Cornelis Escher (1898-1972), *Andere wereld*, januari 1947. Collectie Gemeentemuseum Den Haag

Wonderkamers

Sinds 2013 presenteert het Gemeentemuseum een deel van zijn collectie permanent in een interactieve museumgame voor families, jongeren en kinderen. Met een tablet in de hand doorloopt de deelnemer een aantal spectaculair vormgegeven kamers, waarin hij of zij spelenderwijs kennismaakt met de collectie. Per kamer wint een deelnemer punten, waarmee hij of zij werken uit het Wonderkamersdepot virtueel mag selecteren en zijn eigen museale presentatie in het Miniaturmuseum maakt. De objecten uit de collectie bevinden zich zowel in de kamers, het Wonderkamersdepot als het Miniaturmuseum. Deze revolutionaire presentatie heeft al meerdere internationale prijzen gewonnen en wordt enthousiast ontvangen bij de jonge bezoekers van het museum. Met een gemiddelde verblijftijd van bijna drie uur kan met recht van een succes gesproken worden!

Escher

De deelcollectie met werken van M.C. Escher wordt permanent tentoongesteld in het paleis van Koningin-moeder Emma aan het Lange Voorhout: Escher in het Paleis. Naast prenten en tekeningen bestaat deze deelcollectie ook uit vele foto's, brieven, schetsboeken en persoonlijke objecten uit het Escher archief. Door het kwetsbare karakter van het papier, kan het maar beperkt aan licht worden blootgesteld. Om de collectie toch goed te behouden voor de toekomst, rouleren echte werken met hoogwaardige facsimile.

3.1.2 Wisselende tentoonstellingen

Het Gemeentemuseum organiseert gemiddeld vijfendertig tentoonstellingen per jaar. Inhoudelijk hoge kwaliteit, aansluiting bij de collectie en toegankelijke presentaties staan daarbij centraal. In omvang en publieksbereik variëren zij van grootschalige publiekstrekkingen tot gedegen collectiepresentaties.

In de afgelopen periode heeft het museum een succesvolle tentoonstellingsformule ontwikkeld, die leidt tot grote waardering onder (kunst)professionals, hoge bezoekersaantallen én een breed bereik onder een waaier aan publieksgroepen. Jaarlijks streeft het museum naar:

- ♦ één tentoonstelling negentiende-eeuwse kunst
- ♦ twee grote tentoonstellingen van (klassiek) modernen
- ♦ doorlopend wisselende presentaties toegepaste kunst
- ♦ één grote modetentoonstelling
- ♦ doorlopend tentoonstellingen moderne en hedendaagse kunst
- ♦ doorlopend presentaties fotografie en werk op papier

Tentoonstellingslijn (klassiek) modern

Het Gemeentemuseum blijft zich jaarlijks profileren met tentoonstellingen van (klassiek) moderne kunst. In 2014 organiseerde het museum de tentoonstelling *Mondriaan en het kubisme: Parijs 1912-1914*, waarbij een deel van de Mondriaancollectie in the spotlight werd gezet. Een ander voorbeeld is de tentoonstelling van het werk van Mark Rothko. In deze tentoonstelling werden minder werken uit de eigen collectie gepresenteerd, maar werd het Nederlandse publiek wel vertrouwd gemaakt met de abstracte kunst en impliciet ook het werk van Mondriaan. In één zaal werd aan de hand van werken van Rothko en Mondriaan de soortgelijke ontwikkeling naar abstractie van beide kunstenaars getoond.

Zaaloverzicht tentoonstelling *Mark Rothko* (2014-2015)

Zaaloverzicht tentoonstelling *Geschonken glas – Een majeure schenking glas en keramiek* (2013-2014)

Tentoonstellingslijn toegepaste kunst

Het Gemeentemuseum organiseert het hele jaar door wisselende presentaties van de collectie oude en moderne toegepaste kunst. Op de begane grond is daarvoor een speciaal gebied ingericht, dat al sinds de oprichting van het museum daarvoor is bestemd. Anders dan de andere musea met een grote collectie op dit gebied kiest het Gemeentemuseum niet voor één vaste presentatie, maar voor steeds wisselende tentoonstellingen. Een groot deel van de tentoonstellingen bestaat uit eigen collectie, maar het museum maakt zich ook altijd hard voor bruiklenen.

Tentoonstellingslijn mode

Het Gemeentemuseum organiseert jaarlijks één grote modetentoonstelling, die voor een groot deel uit eigen collectie bestaat. Het ene jaar heeft die grote tentoonstelling een meer specialistische en/of (cultuur)historische invalshoek, waarbij de objecten in een maatschappelijke context worden geplaatst. Een voorbeeld daarvan is de tentoonstelling *Romantische Mode. Mr. Darcy meets Eline Vere*, waarbij klassieke en hedendaagse romantische mode in de context van zijn tijd werd geplaatst. Het andere jaar focust het museum op moderne mode, vaak door één ontwerper centraal te stellen.

Het Gemeentemuseum besteedt veel aandacht aan de presentatie en ziet het tentoonstellingsontwerp als een kunstwerk op zich. Dit sluit goed aan bij de beleving van mode en de modewereld en spreekt een grote doelgroep aan. Het tentoonstellingsontwerp moet zoveel mogelijk zintuigen

prikkelen en daarom werken kunstenaars mee aan de vormgeving, styling en fotografie. Dat resulteert in een inhoudelijke en tegelijkertijd bijna 'glamourachtige' presentatie. Met deze insteek weet het Gemeentemuseum zeer uiteenlopende en nieuwe doelgroepen naar het museum te halen.

Tentoonstellingslijn hedendaagse kunst

In het Gemeentemuseum wordt hedendaagse kunst bewust te midden van andere tentoonstellingen geprogrammeerd, om bezoekers van andere tentoonstellingen ook met de collectie hedendaags in contact te brengen. Een van de vaste locaties in het Gemeentemuseum is de Projectenzaal. (Inter)nationale kunstenaars mogen de Projectenzaal gebruiken als een verlengstuk van hun atelier, waardoor zij site-specific kunnen werken. Verder worden de Polakzalen op de begane grond steeds vaker gebruikt voor hedendaagse kunst.

Zaaloverzicht tentoonstelling *Romantische Mode – Mr Darcy meets Eline Vere* (2014-2015)

3.1.3 GEM en Fotomuseum Den Haag

Het Gemeentemuseum heeft naast het gebouw van Berlage ook nog de locaties GEM, museum voor actuele kunst en Fotomuseum Den Haag. In Fotomuseum Den Haag worden op dit moment wisselende tentoonstellingen fotografie getoond, deels afkomstig uit de eigen collectie. In GEM programmeert het Gemeentemuseum tentoonstellingen met werk van hedendaagse kunstenaars. Werk van hedendaagse makers wordt daarnaast ook doorlopend in het Gemeentemuseum zelf getoond, maar door het karakter en formaat van het Berlagegebouw zijn de grote ruimtes van GEM voor sommige werken geschikter.

Zaaloverzicht tentoonstelling *Charles Avery – What's the matter with Idealism* (2015)

Tot nu toe presenteerde het GEM gelijktijdig twee presentaties en het Fotomuseum één tentoonstelling. Hierin zal in de komende periode een wijziging worden doorgevoerd. In een nieuwe opzet zal GEM zich per keer focussen op één grote tentoonstelling hedendaagse kunst. Het Fotomuseum zal meer ruimte krijgen voor gelijktijdige presentaties en de eigen collectie.

Het publiek was zeer enthousiast over onder andere de tentoonstelling *Fotoverhalen* (2014) en die van *Anton Corbijn* (2015). We zien een duidelijk toenemende publieksvraag naar fototentoonstellingen en de fotografielcollectie. Het museum ziet een kans dit te verzilveren in grotere aandacht voor de collectie en groeiende bezoekersaantallen in het Fotomuseum. Fotomuseum Den Haag gaat dan meer als een echt museum functioneren. In de nieuwe opzet zullen drie tot vijf tentoonstellingen over klassiek moderne fotografie, jong talent en hedendaagse iconen worden georganiseerd, naast wisselententoonstellingen met de eigen collectie.

Voor GEM betekent dit minder fysieke ruimte en een inhoudelijke focus op een tentoonstelling, waar er nu telkens twee tegelijk worden geprogrammeerd. Om de ruimte voor heden-

daags in GEM te 'compenseren', zal het museum de in de vorige periode ingezette programmeerlijn hedendaags in het Gemeentemuseum zelf, onder andere in de Polakzalen en Projectenzaal, voortzetten.

Het museum zet ook in op een sterke presentatie van hedendaagse tekenkunst. Dit zijn met name kunstenaars die vanuit het tekenen ook ruimtelijk werk maken, zoals Charles Avery, Marcel Dzama, Jana Gunstheimer en Marcel van Eeden. Van zowel Van Eeden als Avery zijn na een tentoonstelling werken aangekocht. Interessant is dat het werk van al deze kunstenaars een narratief aspect heeft.

3.1.4 Talentontwikkeling

Het Gemeentemuseum is de afgelopen periode een aantal initiatieven gestart met als doel hedendaagse kunst te stimuleren en op internationaal niveau in Nederland te presenteren.

- ♦ *De Ateliers DEBUUT SERIE*

Met De Ateliers, Outset Nederland en met steun van Stichting Niemeijer Fonds organiseert het museum jaarlijks *De Ateliers DEBUUT SERIE*: de eerste Nederlandse museale solotentoonstelling van een kunstenaar die de Ateliers heeft doorlopen. Bovendien wordt een werk van deze kunstenaar verworven voor de collectie.

- ♦ *The Vincent Award*

Sinds 2014 organiseert het Gemeentemuseum *The Vincent Award*, een van de grootste internationale prijzen voor hedendaagse kunst. De prijs is een initiatief van de Broere Foundation en is gekoppeld aan de collectie hedendaagse kunst van de Foundation: de Monique Zajfen Collectie. Deze collectie bevat werk van kunstenaars als Damien Hirst, Wilhelm Sasnal, Daniel Richter en Thomas Schütte. In een speciale ruimte met de naam 'The Vincent Award Room' presenteert het museum twee keer per jaar een selectie uit deze collectie in combinatie met werken uit de eigen collectie. De prijs wordt elke twee jaar uitgereikt aan een Europese mid-career kunstenaar die de internationale hedendaagse kunst met zijn werk en ideeën beïnvloedt. De vijf genomineerde kunstenaars maken een speciaal werk voor de prijs, dat een half jaar te zien is in een tentoonstelling in GEM. De Broere Foundation koopt een werk van de winnaar aan voor de Monique Zajfencollectie.

Zaaloverzicht tentoonstelling *Anton Corbijn - 1,2,3,4* (2015)
Foto Maurice Haak

Installatie *Le Clash en Tlatelolco Clash* van winnaar *The Vincent Award 2014* - Anri Sala

Winnaar *Ouborg Prijs* 2015 – Christie van der Haak
Collectie Gemeentemuseum Den Haag

Egon Schiele (1890-1918), *Portret van Edith*
(de vrouw van de kunstenaar), Wenen 1915
Collectie Gemeentemuseum Den Haag

O.a. in bruikleen in New York (Neue Galerie
New York) en Wenen (Museum Belvedere)

♦ *De Ouborg Prijs*

In samenwerking met Stroom Den Haag organiseert het Gemeentemuseum tweejaarlijks de *Ouborg Prijs*. De *Ouborg Prijs* is de Haagse stadsprijs voor beeldende kunst, genoemd naar de Haagse kunstenaar Pieter Ouborg (1893-1956). De prijs wordt vanaf 1990 jaarlijks en vanaf 1997 om de twee jaar toegekend aan een Haagse kunstenaar van wie het oeuvre nationaal van belang is. De toekenning bestaat uit een bedrag van €10.000,- plus een presentatie in het Gemeentemuseum en een publicatie verzorgd door Stroom.

♦ *Now or Never*

Tweejaarlijks organiseert het museum in GEM de tentoonstelling *Now or Never*, waarbij een selectie werken wordt getoond van recent afgestudeerde kunstenaars van de Koninklijke Academie voor Beeldende Kunst in Den Haag. Het Gemeentemuseum blijft deze kunstenaars nadien op de voet volgen; en soms resulteert dat in een aankoop.

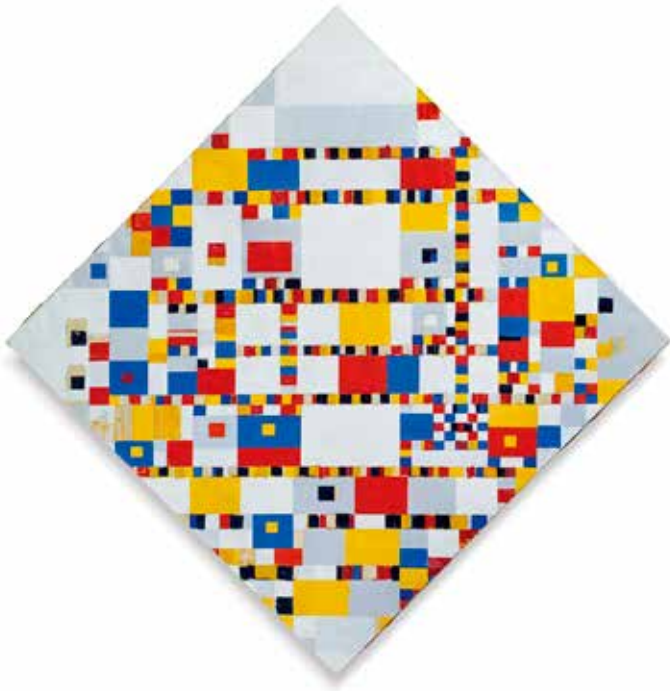
3.1.5 *Collectie elders presenteren*

Het Gemeentemuseum maakt zich er hard voor om bepaalde delen van de collectie elders te presenteren. Het museum meent dat alleen dan de toegankelijkheid van de collectie optimaal is en zoveel mogelijk mensen in binnen- en buitenland van de collectie kunnen genieten. Te denken valt aan langdurige bruiklenen van delen van de collectie, zoals aan het Mondriaanhuis in Amersfoort, De Princessehof in Leeuwarden, Villa Mondriaan in Winterswijk en het Amsterdam Museum. Ook is veelvuldig sprake van kortdurende bruiklenen in binnen- en buitenland. Van het Nationaal Glasmuseum tot Tropenmuseum, van Singer Laren tot Dordrechts Museum.

Het Gemeentemuseum heeft daarom een zeer ruimhartig bruikleenbeleid en is in aantal bruiklenen naar alle waarschijnlijkheid een van de meest ruimhartige bruikleenpartijen van Nederland. Alleen al in 2014 gaf het museum 1426 kunstwerken in bruikleen. Voor Nederlandse musea biedt het Gemeentemuseum een uiterst gunstige bruikleenregeling en brengt alleen 'out-of-pocket' kosten in rekening, wat in de praktijk meestal neerkomt op de transportkosten. Daarmee volgt het volledig de daarvoor door de Museumvereniging opgestelde richtlijnen.

Het Gemeentemuseum kent dus een groot aantal internationale bruiklenen. Vanwege de internationale status van de collectie zijn in de vorige periode vele bruiklenen toegekend aan musea zoals Tate Modern (Paul Klee), The Museum of Modern Art New York (Isa Genzken), Fondation Beyeler (Odilon Redon), Sprengel Museum Hannover (Michael Raedecker) en Haus der Kunst München (George Baselitz). Bovendien ziet het museum een toenemende behoefte aan zowel grotere bruiklenen uit de collectie als hulp bij het samenstellen van tentoonstellingen in het buitenland. Zo is een deel van de Mondriaancollectie vorig jaar te zien geweest in Turner Contemporary (Margate) en Tate Liverpool. Dit najaar reisde een deel van deze collectie naar Martin Gropiusbau in Berlijn. Een deel van de Eschercollectie was te zien in Schotland en Engeland. En de Constant New Babylon collectie reisde af naar Reina Sofia Madrid.

Het Gemeentemuseum maakt zich er hard voor dat het Nederlands erfgoed ook over de grenzen is te zien, maar zorgt er altijd voor dat een hoogwaardig deel van de collectie in Nederland blijft.

Piet Mondriaan (1872-1944), *Victory Boogie Woogie*, 1942-1944. Collectie Gemeentemuseum Den Haag (langdurig bruikleen Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed / Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen)

3.2 Onderzoek

Wetenschappelijk onderbouwde kennis en onderzoek is in een modern museum onmisbaar. Het Gemeentemuseum doet dan ook continu onderzoek naar de eigen collectie. Dit is regelmatig gerelateerd aan een komende tentoonstelling. Daarnaast is het museum ook partner in relevante onderzoeksprojecten. Zo is er bijvoorbeeld intensief kunsthistorisch onderzoek gedaan rondom de tentoonstellingen *Holland op z'n Mooist* en *Nederland Dineert*, dat gepubliceerd werd in de bij de tentoonstelling verschenen catalogi. Voor de deelcollectie Delfts aardewerk werd in de periode 2010-2012 in samenwerking met de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) voor het eerst in Nederland op systematische wijze de samenstelling van tinglazuur geanalyseerd. In 2013 zijn de onderzoeksresultaten gepubliceerd in de tentoonstellingscatalogus *Delfts Wit. Het is niet alles Blauw dat er blinkt*.

Het Gemeentemuseum heeft de belangrijkste en grootste collectie werken van Piet Mondriaan. Dat biedt niet alleen kansen op het gebied van positionering en programmering, maar het brengt ook verantwoordelijkheden met zich mee, zowel wat betreft kunsthistorisch onderzoek als ook restauratie. In de afgelopen jaren is het grootste deel van de collectie door de restauratoren in het museum behandeld. De conservatoren en restauratoren werken nauw samen om de objecten niet alleen visueel, maar ook materiaal-technisch te doorgronden. Het museum wordt dan ook beschouwd als hét Mondriaan expertisecentrum. De afgelopen jaren zijn meerdere publicaties verschenen, waarbij diverse aspecten van de schilder, zijn omgeving en zijn werk zijn uitgelicht. Zo werd in de periode 2006-2012 in samenwerking met de RCE de onstaansgeschiedenis van *Victory Boogie Woogie* door een internationaal team van experts onderzocht. In 2012 verscheen hierover een uitgebreide publicatie. Ook in 2016 zal een belangrijke nieuwe stap gezet worden in het onderzoek naar Mondriaan: een nieuwe biografie zal weer een andere blik werpen op het werk van deze belangrijke kunstenaar. De brieven van Mondriaan vormen een belangrijke bron voor dit onderzoek. In nauwe samenwerking met de Rijksdienst voor Kunsthistorische Documentatie (RKD) en het Huygens Instituut wordt de komende jaren gewerkt aan het verder ontsluiten van deze bronnen.

3.3 Digitale ontsluiting

Een groot deel van de collectie is online te raadplegen via de eigen website. In 2015 is het museum een project gestart ter verbetering van de website; en daarbij ook de ontsluiting van de collectie via deze website. Er wordt onder andere gekeken naar een presentatievorm, die zowel het algemene publiek, kunstliefhebbers als kunst- en museumprofessionals aanspreekt. Voor het algemene publiek zal gefocussed worden op kerncollecties en topstukken, terwijl voor het expertpubliek een veel groter deel van de collectie te raadplegen zal zijn. Behalve de presentatie op de eigen website neemt het Gemeentemuseum deel aan verschillende online presentatieplatformen. Zo is de modecollectie te raadplegen via het platform ModeMuze.nl, de collectie Delftsaardewerk via delftsaardewerk.nl, de Aziatische stukken via aziatischekeramiek.nl en de Mondriaans via mondriaan.nl. Daarnaast is veel te vinden via Wikipedia en Europeana. Behalve dat het Gemeentemuseum zelf de collectie online toegankelijk maakt, zien we ook in toenemende mate dat mensen van buiten het museum een rol spelen in die toegankelijkheid via platforms als facebook, pinterest en instagram.

CONCLUSIE

De rijke collectie van het Gemeentemuseum Den Haag inspireert, wordt bewonderd, maar geeft ook uitdagingen en verantwoordelijkheden voor de toekomst. Het inhoudelijke verhaal van de collectie is daarbij leidend. Daarbij hoort een actief verzamelbeleid en een kritische blik naar de mogelijkheden om te ontzamen. Deze vormen dan ook de belangrijkste aandachtspunten voor het collectiebeleid van de komende periode.

Een goede basis is cruciaal. Op dit moment zijn de beheer- en behoudtaken goed op orde, maar er zal gemonitord moeten worden of nieuwe duurzame ontwikkelingen, bijvoorbeeld die van led verlichting of nieuwe normering rondom klimaat, mogelijkheden bieden om de collectie nog beter te beschermen en daarnaast energie te besparen.

Naast het beheer en behoud, blijft de kerntaak van het museum natuurlijk het ontsluiten van de collectie voor het publiek. De uitbreiding van het online beschikbaar stellen van gegevens over de collectie heeft een grote prioriteit naast het organiseren van een gevarieerd tentoonstellingsprogramma. Want uiteindelijk ontstaat de magie van de kunst bij het object zelf.

Vera Carasso
Hoofd Sector Collecties
November 2015

